

NOVI PONOR PRIVREDE UOČI IZBORA

Vest da se ekonomskoj krizi koja potresa svet ne nazire kraj već da se priprema njen drugi talas, građani Srbije su saznali lično od predsednika **Borisa Tadića**. Nije uobičajeno da političari neposredno pre izbora saopštavaju loše vesti građanima ali je predsednik Srbije i vladajuće Demokratske stranke to učinio verovatno da vladajuća koalicija ne bi ponovila grešku sa početka ekonomske krize 2008. godine kada su srpski ministri i političari minimizirali njen značaj i tvrdili da je **“kriza u svetu – šansa za Srbiju”**. Ta olako davana obećanja koštala su stranke na vlasti padom popularnosti što bi ovaj put bilo nenadoknadivo s obzirom da su izbori u Srbiji najkasnije u maju naredne godine.

Za Srbiju je dobra vest da političari postaju svesni grešaka i da žele da ih isprave. Međutim, pitanje je da li su greške ispravljene samo kada su u pitanju verbalne poruke političara ili je država shvatila greške koje je počinila sučeljavajući se pre tri godine sa ekonomskom krizom, tako da će sada spremnije dočekati njen drugi talas?

Vlada Srbije nije razumela šta se dešava u svetu kada je 2008. godine počela ekonomska kriza. Činjenica je da je Srbija sučeljavajući se sa krizom prošla bolje od nekih članica Evropske unije (EU) poput Grčke ili Mađarske, ali to se desilo ne zato što je vlast uspela da se izbori sa problemima, već zato što srpska ekonomija nije potpuno integrisana u svetske ekonomske tokove.

Ekonomija Srbije veoma mnogo zavisi od prihoda od privatizacija, direktnih stranih investicija i doznaka koje građani Srbije koji žive van svoje zemlje šalju u domovinu. U uslovima svetske ekonomske krize, velike strane kompanije su prestale da ulažu, pa samim tim je proces privatizacije i investiranja zaustavljen, a građani su zbog krize u zemljama u kojima žive slali manje novca u zemlju. Za Srbiju je to bio ekonomski cunami. Dakle, prihodi države su se drastično smanjili, ali javna potrošnja koja se ogleda u troškovima prevelikog državnog aparata, velikim socijalnim davanjima i davanjima za penzionere – nije. Rešenje je nađeno u zaduživanju države. To je možda moglo da bude kratkoročno rešenje da je kriza trajala nekoliko godina, ali pošto joj se kraj ne nazire već se najavljuje njen drugi talas, čini se da Srbija ne može na isti način da izađe na kraj sa onim što je čeka. Sada se tek vidi kakva je greška učinjena što prethodne tri godine krize i uplašenosti građana za radna mesta nisu iskorišćene za sprovođenje sistemskih reformi, smanjenje javne potrošnje i državne administracije.

Srpski političari imaju manir da problemima prilaze olako, bez plana, kao i da koriste populizam. Jednostavno, većina njih ne rešava probleme već razmišlja o tome kako da se sviđa biračima ili šta o njima piše u medijima. Tako je i bilo kada je počela svetska ekonomska kriza krajem 2008. godine.

Najbolji primer za to je kampanja "smanjenja državne administracije" koja je vođena tokom prošle godine, a čiji je vrhunac bila rekonstrukcija Vlade u martu ove godine. Mesecima je javnost ubeđivana da sledi "giljotina propisa", da će glomazna državna administracija biti manja i da će ministri koji ne rade dobro svoj posao ostati bez funkcija... Premijer je čak tražio da mu ministri pišu izveštaje o radu i dostave planove za racionalizaciju broja zaposlenih, a kada se to desilo pokazalo se da ne može nikoga da smeni. Rekonstrukcija Vlade je na kraju sprovedena na silu jer je "obećana građanima", ali tako što su stranke koje čine Vladu same u okviru resora koje vode ministri iz njihovih stranaka spajale resore ne bi li se javnosti pokazalo da Vlada ima manje ministara. Posledica ovako nakaradno sprovedene rekonstrukcije je da je nekoliko ministara simbolično ostalo bez funkcija, da je Srbija dobila čudne resore u kojima jedan ministar pokriva potpuno različite oblasti koje nemaju veze jedna sa drugom, a administracija je ostala netaknuta!

Nedavno su mediji u Srbiji objavili da je od obećanja da će 14 hiljada zaposlenih u državnoj upravi ostati bez posla otpušteno svega 650 državnih činovnika! U istom periodu u privatnom sektoru bez posla je ostalo 255 hiljada radnika! U Srbiji u javnom sektoru radi 535 hiljada ljudi.

Koliko je teška ekonomska situacija možda najbolje pokazuje podatak da se broj zaposlenih u Srbiji sa skoro dva miliona u 2008. godini sveo na oko 1,7 miliona. Oni treba da zarade svoje plate, ali i penzije za skoro 1,6 miliona penzionera, preko pola miliona zaposlenih u državnoj upravi i nekoliko

desetina hiljada građana koji spadaju u socijalno ugrožene kategorije.

Vrhunac cinizma je činjenica da čak i tih 650 otpuštenih državnih činovnika ne deli sudbinu zaposlenih u privatnom sektoru koji su ostali bez posla. Dok se radnici koji su ostali bez posla bore da pronađu novi, državnim službenicima koji su napustili upravu isplaćeno je na ime otpremnina oko 350 miliona dinara!?! Zvuči neverovatno podatak da je prosečna plata u privatnom sektoru oko 31 hiljadu dinara, dok su prosečne plate onih koje privatnici izdržavaju u javnom sektoru – 42 hiljade dinara. **Dragoljub Rajić** iz Unije poslodavaca Srbije kaže da se neracionalna raspodela zarada u javnim preduzećima i privredi najbolje vidi kada se uporedi njihova produktivnost. **"Javni sektor je od 2001. godine proizveo 4,35 milijardi evra gubitaka, dok su sa druge strane prihodi celokupnog privatnog sektora 43,2 milijarde evra! Deo tih prihoda ide na poreze državi, na zarade i u obnavljanje same proizvodnje. Od 555 javnih preduzeća samo 16 ostvaruje dobit. A da ne pominjemo bonuse u svim tim firmama koji se isplaćuju bez ikakvog pokrića, daleko duže godišnje odmora, brojne slobodne dane i druge beneficije"**, ističe Rajić. Ekonomista **Miroslav Zdravković** navodi da je u septembru ove godine, u odnosu na isti period 2008. godine, najveća razlika u broju zaposlenih u prerađivačkoj industriji, u kojoj je oko 59 hiljada radnika ostalo bez posla. Zanimljivo je da je u istom periodu u obrazovanju zaposleno 6.369 ljudi, u zdravstvu 2.274, a državnoj upravi skoro 700 ljudi...

Ako je to neka uteha podaci iz susedne Hrvatske kažu da je u poslednjih desetak godina svega 40-ak državnih službenika ostalo bez posla, dok u Grčkoj Ustav iz 1911. godine koji je još na snazi **“zabranjuje otpuštanje državnih službenika”!**? Ako se sve ovo zna, postaje jasno zašto predsednik Republike zabrinuto upozorava na drugi talas ekonomske krize u kome će Srbija biti u težoj situaciji nego 2008. godine, ako ni zbog čega drugog jer su mnoge rezerve potrošene, mnogo više ljudi je bez posla i zemlja je zaduženija.

Vlada Srbije nedovoljno spremna dočekuje drugi talas krize. Ona nema spremnu nijednu novu meru kojom može da pomogne privredi koja će trpeti najveće pritiske. U takvoj situaciji, Srbiji preostaje da se i dalje zadužuje i na taj način pokuša da čuva zaposlenost, životni standard i potrošnju.

Nije jasno zašto nije napravljen dogovor Vlade, privrednika, banaka i Narodne banke Srbije (NBS). Mesecima privreda najavljuje nove probleme, bankari pričaju o rastu problematičnih kredita preduzeća, a zajedno traže da NBS spusti obaveznu rezervu bankama kako bi se omogućili jeftiniji krediti privredi, da država smanji rashode, počne da vraća dugove i osnuje razvojnu banku. To su bili i zaključci sastanka 250 privrednika koji su se u junu sastali sa premijerom Cvetkovićem. Pet meseci kasnije ništa nije urađeno, pa su privrednici 22. novembra uputili dramatičan javni apel državi. Šest srpskih udruženja privrednika i Savez ekonomista Srbije u javnom apelu napali su komercijalne banke da im **“ozbiljno ugrožavaju poslovanje”**.

Oni traže od NBS da **“iskoristi sve raspoložive instrumente i utiče na banke da smanje kamatne stope i zadrže bar približno isti nivo kreditiranja kao prošle godine”**. Oni tvrde da pojedine banke koriste krizni period da bi ostvarile što veći profit, dok o privredi uopšte ne brinu. Zato traže od NBS da im ne dozvoli da koriste opštu nelikvidnost privrede kako bi uvećale zaradu. Apel srpskih privrednika, bez obzira čime su motivisani odnosno da li su i sami privrednici mogli da učine više da njihove kompanije spremnije dočekaju krizu, Vlada jednostavno mora ozbiljno da shvati. Ta poruka najbolje oslikava očajno stanje u srpskoj privredi.

Osim privrednika, trebalo bi da bude očajna i Vlada. Ove godine je u Srbiju ušlo oko 1,5 milijardi evra od planiranih tri milijarde evra investicija, javna potrošnja nije smanjena, a reforma javnih preduzeća nije pokrenuta. Vlada je najavila rast zaposlenosti, mere za podsticaj izvoza i formiranje razvojne banke, ali se od toga nije ništa desilo. Fiskalni savet smanjio svoju projekciju privrednog rasta Srbije u 2012. - sa tri na 1,5 odsto. U međuvremenu je najveći srpski izvoznik američka kompanija „Ju-Es stil“ koja ima čeličanu objavila da zbog lošeg poslovanja planira smanjenje poslovanja u Srbiji. Država i grad Smederevo u kome se nalazi čeličana su odmah reagovali davanjem novih povlastica kompaniji jer prestanak rada “Ju-es stila” bi teško oštetio privredu Srbije.

Vlada se zaista bori da zadrži strane kompanije u Srbiji, ali utisak je da reaguje od slučaja do slučaja, a ne sistemski. Tako je nedavno nemački farmaceutski koncern Štada koji je vlasnik srpske farmaceutske kompanije Velefarm ucenio Vladu Srbije povlačenjem sa tržišta i zatvaranjem fabrike ukoliko ne dobije pisane garancije da će im dug države za isporučene lekove od oko 50 miliona evra biti isplaćen. Istovremeno niko u Vladi nije ni pokušao da napravi računicu zašto građani Srbije plaćaju skuplje lekove od građana iz zemalja u okruženju?

Da Vlada nema plan misli i ugledni ekonomista **Vladimir Gligorov**, iz Bečkog instituta za međunarodne ekonomske studije. **"Vlada se uglavnom oslanja na kratkoročne mere kojima ne može previše da učini. Alternativa su strukturne reforme, odnosno poboljšanje uslova na tržištu proizvoda i rada"**, kaže on. Gligorov smatra da država ne želi da pokrene reforme **"jer brani interese postojećih monopola"** pošto štiti **"zaposlene u javnom sektoru"**. **"Razvoj događaja u evrozoni - briga je i za nas"**, kaže **Bogdan Lisovolik**, šef Kancelarije MMF-a u Beogradu kada govori o stanju u Srbiji. Lisovolik upozorava da su **"tri najvažnija trgovinska partnera Srbije Italija, Nemačka i Bosna i Hercegovina"** u problemima. **"Italija će očigledno biti u recesiji, a vaša zemlja je s njom povezana, ne samo preko izvoznih kanala, već i bankarskog sektora i stranih investicija"**, kaže Lisovolik i dodaje da će drugi **"bitni trgovinski partner Nemačka imati pad privrednog rasta u odnosu na ovu godinu, dok je privreda Bosne i Hercegovine povezana sa Evropom"**.

Da će novi talas krize biti problem za Srbiju smatra i ministar ekonomije i regionalnog razvoja **Nebojša Čirić**. **"Mi se sa problemom nelikvidnosti ekonomije, nezaposlenosti i oscilacije kursa nismo suočili tek sada, već odavno i sada je kriza samo pojačana"**, rekao je Čirić, ističući da je najveći problem to što je za godinu dana 90 hiljada ljudi ostalo bez posla.

Čak i da ostavimo po strani sve ekonomske pokazatelje, nedostatak plana Vlade i malo mogućnosti za reakciju, Srbija se suočava sa novim talasom ekonomske krize u najgorem mogućem trenutku – u predvečerje izbora. U izbornoj kampanji nije popularno govoriti istinu biračima, jer to može stranku da košta glasova. Vlast, s druge strane nije spremna za sprovođenje bolnih reformi jer one mogu da umanje šanse stranke za dobar izborni rezultat. Čak i da je spremna, pitanje je koliko je sadašnja Vlada u stanju da preduzme bilo kakve mere jer se vladajuća Demokratska stranka svakodnevno nalazi pod ucenama i pritiscima malih partija. Tako smo nedavno prisustvovali tragikomičnim scenama u kojoj jedna manjinska partija najavljuje svoj povratak u Skupštinu jer će biti smenjen šef policije u gradu u kome je sedište te partije, a sve zbog toga što je policija zaustavila sina predsednika te stranke jer je vozio bez dozvole! Jedna druga mala stranka je odlučila da vrati svoje poslanike u Skupštinu jer je **"dobila obećanje od državnog vrha"** da njihov ministar, koji je u međuvremenu odstupio od sprovođenja stranačkih naloga neće voditi kampanju u medijima protiv sopstvene stranke.

Deo vladajuće koalicije je partija koja predstavlja penzionere i koja ne dozvoljava da se zamrznu penzije uspela je tokom ove tri godine da odnos penzije i plate bude uvećan u korist penzije. Sve to govori da su izbori jedino rešenje za Srbiju kako bi nova Vlada, ko god da je bude činio, pokušala da sprovede reforme i da rešava probleme koje ima zemlja. Stiće se utisak da je Srbija u tako teškoj situaciji da je skoro svejedno ko će posle izbora biti na vlasti, jer je jasno šta mora da se uradi ako se želi da Srbija preživi. U suprotnom, moglo bi da se desi da neka nova Vlada koja bi pokušala da preživljava demagogijom plati cenu za greške kako svoje, tako i prethodnih vlada – i da ne dočeka na vlasti kraj mandata.

Zato je jasno da će srpski političari posle sledećih izbora morati da promene način razmišljanja i rada ili će građani tražiti neke odgovornije ljude da ih predstavljaju. Ako ne znaju šta da rade dovoljno je za početak da prate šta se dešava u svetu. Tako bi pročitali poruku koji je nedavno u londonskom „Fajnenšel tajmsu” napisao profesor ekonomije na Univerzitetu Harvard **Robert Baro** - „**ako ne budu preduzete prave mere, nova kriza neće naneti ništa manju štetu od nedavnog finansijskog kolapsa**”.